

dr hab. Teresa Wilk, prof. UŚ.
Instytut Pedagogiki
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Śląski

Katowice 17 maja 2023

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej Pani mgr Nguyen Nhu Ngoc
na temat: *Wychowanie w kulturze pracy dzieci wietnamskich w wieku przedszkolnym w Hanoi*
przygotowanej w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Zielonogórskiego
pod naukowym kierunkiem **p. Prof. dr hab. Zdzisława Wolka**

Do przygotowania niniejszej oceny, zostałam upoważniona decyzją Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego uchwałą nr 772 z dnia 26 kwietnia 2023 roku. Lektura przedłożonego opracowania nasunęła pewne uwagi i spostrzeżenia, które pozwalam sobie przedstawić w przyjętej strukturze niniejszej recenzji.

*

Wychowanie to podstawowa kategoria pedagogiczna. To ona opisuje działania, czynności, które winny być podjęte w kontekście przygotowania dzieci, młodego pokolenia do sprawnego funkcjonowania we współczesnym świecie. W literaturze przedmiotu odnajdujemy szereg definicji tej kategorii, wszystkie one sprowadzają się jednak do wprowadzenia w osobowości jednostki określonych zmian, które pozwolą na dalszy systematyczny rozwój. Wychowanie dotyczy wszystkich obszarów ludzkiej aktywności, nie zależnie czy jest ono intencjonalne, celowe czy spontaniczne. Każde działanie osoby realizującej proces wychowania wobec wychowanka winno zależeć na odpowiednim przygotowaniu jednostki do realizacji codziennych powinności. W kontekście prowadzonych działań wychowawczych istotne miejsce zajmuje wychowanie w kulturze pracy, o czym już we Wstępie wspomina Autorka opracowania (s. 4).

Praca jest nieodłącznym aspektem ludzkiego życia, pozwala zaspokajać podstawowe potrzeby egzystencjalne, realizować własne aspiracje i plany życiowe, zaspokaja możliwość funkcjonowania w grupie społecznej, wspomaga budować społeczną przestrzeń i kulturę.

Pracę wykonujemy zatem dla indywidualnego dobra oraz korzyści społecznych. Praca zawodowa to wartość autoteliczna i instrumentalna, spełnia wiele funkcji kształtujących dorosłe życie człowieka. Aby odpowiedzialnie realizować pracę zawodową trzeba odpowiedniego przygotowania w zakresie kompetencji *stricte* zawodowych jak i społecznych i emocjonalnych. Zasadniczo przygotowanie do pracy dokonuje się poprzez merytoryczne kształcenie na poziomie szkoły średniej lub (i) wyższej. Tam jednostka zdobywa odpowiednie kwalifikacje zawodowe pozwalające na wykonywanie konkretnego zawodu. Jednak zdobycie odpowiedniego przygotowania do zawodu nie jest tylko wypadkową kształcenia *stricte* zawodowego, to także proces wychowania, który realizowany jest od najmłodszych lat, pozwalający dziecku na zapoznaniu się z aktywnością zawodową realizowaną w środowisku wychowawczym, oraz budowaniu świadomości istoty pracy w codziennym życiu. Dzieci już w najmłodszym wieku uczą się określonych dyspozycji, poznają wartości, postawy, które rozwijają w kolejnych latach.

Szczególną rolę w procesie wychowania, także do aktywności zawodowej, realnego przygotowania do wyboru właściwej dla dziecka drogi edukacji zawodowej pełni od najwcześniejszych lat rodzina. To tu w podstawowym środowisku wychowawczym dziecko obserwuje swoich rodziców, dostrzega ich różnorodne aktywności, w tym aktywności zawodowe. Dziecko nabywa świadomości, że praca zawodowa jest stałym elementem codzienności. To rodzice kształtują wiedzę w tym zakresie, kształtują szacunek do pracy człowieka, zapoznają z różnymi zawodami i jego wymogami. Zasadniczo można powiedzieć, że od początków dziejów ludzkości rodzina kształtuje świadomość i zainteresowania dzieci zagadnieniami związanymi z aktywnością zawodową.

Kształtowanie wiedzy o pracy jej wymogach i potrzebach obok rodziny, która czyni to w sposób naturalny w całokształcie wychowania, w podobnym zakresie czynią to również instytucje edukacyjne, takie jak przedszkola, które wprowadzają w swojej edukacji zagadnienia pracy człowieka, w tym pracy zawodowej, z którą przedszkolaki stykają się na co dzień realizując przedszkolny proces wychowania. W systemie polskim edukację zawodową realizują też uczniowie w ramach edukacji podstawowej, włączając te zagadnienia w treści różnych przedmiotów. Poza tym uczniowie klas ósmych korzystają z poradnictwa zawodowego, przygotowując ich do wyboru dalszej drogi kształcenia zorientowanego na wybór przyszłego zawodu. Również uczniowie ogólnokształcących szkół średnich realizują w cyklu całego kształcenia poradnictwo zawodowe, które ma im przybliżyć aspekty różnych zawodów, a co najważniejsze poznać własne predyspozycje – fizyczne i psychiczne – do wykonywania danego zawodu. Dzieci i młodzi ludzie uczą się tym samym kultury

zawodowej/pracy, w społecznej przestrzeni. Uczą się kultury minionych pokoleń, budują podwaliny pod rozwój cywilizacji, nauki i kultury.

Potrzebę wychowania do pracy dostrzegali już znaczący myśliciele minionych wieków m.in.: Jan Amos Komeński, Jean Jacques Rousseau, czy Andrzej Frycz Modrzewski.

„Jan A. Komeński w swoim systemie dydaktycznym i wychowawczym kładł duży nacisk na przysposobienie dziecka do pracy ręcznej i zaznajomienie z gospodarstwem domowym. Szczególnym szacunkiem darzył pracę, w tym również pracę fizyczną, uważał bowiem, że przez pracę prowadzi najbardziej skuteczną drogą do aktywizowania dziecka, eliminowania nudy, a także zorientowania dziecka w różnorodności prac zawodowych, m.in. po to aby łatwiej ujawniały się zamiłowania i skłonności” (Wiatrowski, 2005, s. 24). Podobnie uważał Tomasz More (Morus), który pisał, w swoim dziele *Utopia*, o szczęśliwości na wyspie. Zauważał potrzebę pracy młodzieży w rolnictwie, tak aby w przyszłości łatwiej byłoby wybrać im zawody, do których mają predyspozycje. Uwzględniając jego przemyślenia dotyczące wychowania przez pracę, przyjęło się uważać Morusa za twórcę idei wychowania przez pracę (Wiatrowski, 2005, s. 24).

Znaczącą rolę pracy w wychowaniu dostrzegał też Andrzej Frycz Modrzewski. W swoim programie reform społecznych często nawiązywał do znaczenia pracy ludzkiej i jej roli w kształceniu/wychowaniu. W swojej sztandarowej publikacji *O poprawie Rzeczypospolitej* pisał: „Wszystkich tedy przyzwyczajając by trzeba do jakiejś pracy” (1953, s. 116). To rodzice winni odpowiadać za przygotowanie młodzieży do pracy, powinni pamiętać o tym „aby chłopcy i dziewczęta nie przepędzali pierwszych swych lat na próżniactwie, niech się starają dawać im zawsze jakąś pracę, a także niech żądają od nich zdania sprawy z tej pracy” (1953, s. 12). To znaczące, że przygotowanie do pracy dotyczyło zarówno chłopców jak i dziewczęta. Na uwagę zasługuje też potrzeba rozmowy i podzielenia się swoimi obserwacjami i doświadczeniami po wykonaniu pracy. To znakomity przykład wychowania, wprowadzenie do dialogu w sferze aktywności zawodowej. Założenia Modrzewskiego zwracają uwagę na fakt kształtowania wśród dzieci zamiłowania i szacunku do pracy człowieka.

Modrzewski zachęcał nie tylko do pracy na roli, ale także do kształcenia w obszarze rzemiosła. Od najmłodszych lat dzieci winny obserwować pracę rodziców, krewnych i podejmować odpowiednie czynności by poznać swoje uzdolnienia w danym zakresie. Modrzewski tak pisał „Kiedy rodzice poznają już i przejrzą uzdolnienia młodzieńca, niech go skierują na te nauki, do których – jak uważają – natura sama go ciągnie, a to po to, aby począł

poznawać i miłować początki tych prac, którymi ma się zajmować potem przez całe życie (1953, s. 113).

Wspomniane idee rozwijała dwa wieki później Komisja Edukacji Narodowej w osobach Hugo Kołłątaja czy Grzegorza Piramowicza. Konkretyzacją wychowania przez pracę zajął się Stanisław Staszic, to on wypracował koncepcję i realizację kształcenia zawodowego oraz wychowania przez pracę zgodnie z potrzebami gospodarki kraju. (Wiatrowski, 2005, s. 25. Dzięki niemu, nowego znaczenia nabrała relacja: człowiek – wychowanie – praca.

W późniejszych latach zasady kształcenia zawodowego rozwijali Wojciech Jastrzębowski, Stanisław Brzozowski i Karol Adamiecki. To oni przyczynili się do rozwoju szkolnictwa zawodowego w Polsce w XX wieku. W 1971 roku Tadeusz Nowacki opublikował książkę *Podstawy dydaktyki zawodowej*, która stała się podstawą wiedzy w przedmiotowym zakresie. Wspomniany autor stał się twórcą Pedagogiki pracy, subdyscypliny pedagogiki, która zajmuje się aspektami relacji człowieka w sytuacji pracy. W dobie obecnej działania w obszarze wychowania przez pracę nabrały nowego wymiaru adekwatnego do współczesnych przemian cywilizacyjnych i rozwojowych.

Przywołałam tu celowo przedmiotowe refleksje z obszaru Polski, żeby pokazać systematyczny rozwój zainteresowania i podejmowania działań w wychowaniu przez pracę. Tego wątku, pomimo, że Autorka opisuje zasadniczo wychowanie przez pracę w kulturze Wietnamu, to jednak odnosi się też do sytuacji w Polsce, warto zatem byłoby włączyć te aspekty do swoich rozważań, bo to one dały podwaliny do kształcenia w kulturze pracy.

W ten kontekst potrzeby wprowadzenia pracy do procesu wychowania wpisuje się opracowanie Doktorantki, która w swoich przemyśleniach słusznie rozpoczyna od wprowadzenia filozofii w kwestiach istoty i znaczenia pracy w życiu człowieka. Praca w filozofii Wschodu, to dobre źródło ukazania wartości pracy w ludzkiej egzystencji. Odwołuje się tu do trzech głównych religii: konfucjanizm, taoizm i buddyzm, które budowały przez wieki funkcjonowanie społeczne, w tym realizację edukacji.

W swoich rozważaniach Doktorantka wprowadza kategorię kultury, kluczową wartość w rozważaniach o wychowaniu przez pracę. To poprzez kulturę człowiek doświadcza wypracowanych zasad, poznaje możliwości pracy w konkretnych zawodach, poznaje wartości pracy człowieka kształtowane w minionych epokach. Autorka zauważa, że „w procesie pracy i produkcji wiedza i doświadczenie są przekazywane z pokolenia na pokolenie, co w kulturze Wietnamu odgrywa szczególną rolę. Na nich opiera się jako na jednym z głównych fundamentów proces edukacji w Wietnamie (s. 15). W tej części (teoretycznej, 1.1.2) opracowania wprowadza nas w rozważania w ujęciu kultura-praca człowieka. Dalej wraca do

rozważań dotyczących roli filozofii w procesie edukacji. Przyznam, że te szerokie rozważania filozoficzne przysłaniają nieco aspekty edukacyjne, w tym przedmiotową edukację i wychowanie przez pracę, chociaż odnajdujemy tu uwagi dotyczące znaczenia poszczególnych trzech głównych religii wobec pracy i edukacji.

W tej części opracowania prezentuje Autorka system edukacji w Wietnamie, który obejmuje swym zasięgiem człowieka przez całe życie. Na uwagę zasługuje struktura edukacyjna kierowana do dzieci i młodzieży, przygotowujących się do aktywności społeczno-zawodowej. I tak Doktorantka pisze, że: „Edukacja ogólna dzieli się na edukację podstawową i zawodową. Faza edukacji podstawowej obejmuje poziomy szkół podstawowych i średnich. Etap edukacji zorientowanej na karierę zawodową jest na poziomie szkoły średniej. Uczniowie szkół zawodowych poznają wiedzę z zakresu kultury pracy związaną z poznawaniem kierunkiem kształcenia w szkole średniej. Po ukończeniu szkoły średniej uczniowie mogą wybrać studia zawodowe lub wyższe” (s. 43). Taki schemat ukazuje, że młodzież ma szansę realizacji ścieżki zawodowej w systematycznym kształceniu. Autorka zwraca uwagę, że taki styl kształcenia zapewnia potrzeby społeczne i gospodarcze kraju.

Integralną częścią systemu edukacji w Wietnamie jest etap edukacji i opieki przedszkolnej obejmującej swym zakresem dzieci od trzeciego miesiąca życia do szóstego roku. Doktorantka wnikliwie przybliżyła nam strukturę i zasady funkcjonowania przedszkoli, jednak zabrakło mi w tym miejscu szerszego odniesienia do zadań edukacyjnych realizowanych w tego typu instytucjach. Zwłaszcza związanych z wychowaniem przez pracę.

Autorka przedstawia nam istotę funkcjonowania przedszkoli, zauważając, że jest to obowiązkowy etap edukacji oraz cel który określono jako: „Dobra edukacja przedszkolna rozpoczyna dobrą edukację” (s. 49). Prezentując pilotażowy program realizowany w Hanoi „Rozwój edukacji przedszkolnej w latach 2006-2019” (s. 50), ukazała metody opieki edukacyjnej oraz wytyczne do pracy nauczycieli, szczególnie w trudnych regionach gospodarczych. To ważna spostrzeżenie odnoszące się w pewnym zakresie do potrzeb edukacyjnych w kulturze pracy. Realizacja programu zwróciła uwagę na znaczenie edukacji przedszkolnej jako przygotowania do dalszej edukacji szkolnej. Nie dostrzegamy tu jednak odniesień do wychowania w obszarze pracy, co świadczy o tym, że takie działania zapewne nie są podejmowane w programie edukacyjnym. Nie wiemy tylko którego etapu edukacji to nie dotyczy, czy tak jak wspomina na wstępie Doktorantka – w zakresie poradnictwa zawodowego, które właściwie nie jest prowadzone (s. 5).

Prowadzenie edukacji w obszarze pracy, przygotowanie do edukacji *stricte* zawodowej, to kluczowy obszar, który winien obowiązywać w całokształcie programu

edukacyjnego zarówno na poziomie przedszkolnym jak i dalszej edukacji szkolnej. Ważnym zagadnieniem jest tu zwrócenie uwagi na kulturę pracy i jej uwarunkowania. Autorka w rozdz. 1.2.3 (s. 52.62) podejmuje próbę zdefiniowania kategorii kultura pracy, ukazując różne ujęcia. Wskazując na trzy komponenty, które składają się na kulturę pracy: wiedza o pracy oparta na wiedzy ogólnej, intelektualne i manualne zdolności oraz postawę wobec pracy, Rozwijając poszczególne komponenty Doktorantka próbuje wskazać najważniejsze aspekty w perspektywie pracy ludzkiej jako kategorii społecznej. Prezentując wspomniane treści trafnie odwołuje się do rozważań S. Miki, T. Nowackiego czy D. Jankowskiego. Na stronie 57 i 58 Autorka zwraca uwagę na kategorię odpowiedzialności w pracy człowieka. To jedna z najważniejszych kategorii, uwzględniając odpowiedzialność za siebie i innych, dlatego dostrzegam tu pewien niedosyt analiz w tym względzie, to bowiem odpowiedzialność „buduje” wszelkie możliwości realizacji aktywności. Na s. 62 Autorka pisze: „Kultura pracy w przypadku przedszkoli dotyczy zarówno dzieci i ich wdrażania do odległej jeszcze przyszłej pracy jak i nauczycieli przedszkoli, którzy sami muszą wykazywać się jej szczególnie wysokim poziomem”. Niniejszy zapis wskazuje na realizację edukacji w zakresie kultury pracy w wychowaniu przedszkolnym. Wspominam o tym, bo przywołując wcześniejsze zapisy można było odnieść wrażenie, że taka działalność nie ma miejsca w edukacji przedszkolnej Wietnamu. Dobrze byłoby doprecyzować te informacje, na ile są one celowe i systematyczne.

Poradnictwo zawodowe, to znacząca kategoria w całokształcie oddziaływań wychowawczych. Pozwala na właściwe i świadome rozpoznanie rynku pracy, własnych możliwości fizycznych i psychicznych tak istotnych w dokonywaniu wyboru konkretnego zawodu. Autorka prowadzi rozważania w tym względzie na podstawie literatury wskazuje, że poradnictwo zawodowe do okresu transformacji było skierowane głównie do uczniów wykazujących problemy. Tymczasem warto zauważyć, że już co najmniej od lat 70 ubiegłego stulecia, programowo w szkołach podstawowych i średnich dla uczniów ostatnich roczników odbywały się zajęcia z zakresu preorientacji zawodowej, przygotowujące uczniów do wyboru własnej ścieżki dalszego kształcenia, w tym zawodowego. Wszelako słusznie Doktorantka zauważa, że poradnictwo zawodowe w szkole, to znacząca dla jednostki, ale też gospodarki krajowej kategoria wychowawcza. W prowadzonych rozważaniach zwraca uwagę na rolę rodziny w przygotowaniu do wyboru zawodu, (s. 67, 68). W tej części zauważa, że w kształceniu przedszkolnym też dopiero od 2018 roku wprowadzono przepisy dotyczące kształcenia w przedmiotowym zakresie. Warto tu zauważyć, że może nie regulacjami i

przepisami prawnymi, ale od lat w polskich placówkach przedszkolnych zajęcia z preorientacji zawodowej mają miejsce.

Wykorzystują literaturę autorstwa R. Tomaszewskiej - Lipiec oraz M. Piorunek. Autorka przedstawia nam rolę środowiska domowego/rodzinnego w kształtowaniu kultury pracy. To ważny fragment przedmiotowych rozważań, dziecko bowiem większość czasu spędza w rodzinie i obserwuje postawy i zachowania rodziców ich relacje i stosunek do pracy. To w domu odnajdujemy nieprzebrane zasoby edukacji, także w kształceniu kultury pracy. To tu poprzez socjalizację pierwotną, włączenie dzieci w cykl zadań domowych kształtowane są wartości i dyspozycje niezbędne w dorosłym życiu społecznym i zawodowym. Jako przykład oddziaływań środowiskowych Autorka wskazuje wioski rzemieślnicze funkcjonujące w okolicy Hanoi, gdzie dzieci ze środowisk wiejskich mogą uczyć się różnych zawodów rzemieślniczych: stolarstwa, tkactwa, a także związanych z rolnictwem. Pewien niedosyt budzi brak informacji dotyczących udziału rodziców we współpracy, w kształtowaniu kultury pracy, z przedszkolem.

Drugim środowiskiem, które przygotowuje dzieci do kształcenia zawodowego jest przedszkole. Na s. 79 Autorka zapisała, że wychowanie do pracy realizowane jest na trzech poziomach wiekowych. To stwierdzenie staje nieco w opozycji do wcześniejszych stwierdzeń, które sugerowały, że takich zajęć właściwie nie ma. (s.5). Tu potrzebne byłoby klarowne wyjaśnienie, w jakim zakresie te przedmiotowe zajęcia mają miejsce. Na kolejnych stronach prezentowane są metody i formy aktywności dzieci w zakresie kształtowania kultury pracy.

W pracy edukacyjnej, zarówno przedszkoli jak i rodziców, jak zauważa Doktorantka, wykorzystywana jest często literatura dziecięca. To ona wskazuje przestrzenie aktywności zawodowej, rodzaje wykonywanych zawodów, przybliża rolę pracy w codziennym życiu człowieka. Literatura jako dziedzina sztuki jest też znakomitym przykładem edukacji estetycznej młodego pokolenia. W układzie tabelarycznym przedstawiono najczęściej stosowane w edukacji utwory literackie, wskazując na zawody jakich dane treści literackie dotyczą. To dobry przykład włączenia literatury dziecięcej do edukacji przedszkolnej, w tym kształcenia w obszarze kultury pracy. Słusznie zwrócono uwagę na rolę rodziców w wykorzystywaniu przez rodziców literatury oraz innych form edukacyjnych w wychowaniu zawodowym. Równie znaczącym poznawczo było przedstawienie planów zajęć dla dzieci w przedszkolu, które zawierają propozycje aktywności związanych z pracą (s. 99-101). Pomimo realizacji zajęć programowych związanych z pracą, Doktorantka zauważa jednak

pewne ograniczenia i braki, dlatego sugeruje większe zaangażowanie rodziny, przedszkola i całego społeczeństwa w kształtowaniu kultury pracy dzieci w wieku przedszkolnym.

Podjęta problematyka, już w części teoretycznej opracowania (s. 6-103), sygnalizuje jednak obszar poszukiwań teoretyczno-badawczych, wykraczający poza konteksty *stricte* pedagogiczne, tym samym wkraczając w przestrzeń interdyscyplinarności. Tak szeroka perspektywa poznawcza stwarza rozległe możliwości poznawania i diagnozowania szeregu zjawisk warunkujących przedmiotowe zjawisko, konstytuując jednocześnie próby działań kompensacyjnych i profilaktycznych ukierunkowanych na działania usprawniające/modelujące daną rzeczywistość.

W kontekście/tematyce prowadzonych badań niezwykle cennym zabiegiem było poddanie analizom teoretycznym/poznawczym rozważań pedagogicznych, socjologicznych, psychologicznych, filozoficznych oraz koncepcji integrujących wyjaśniających zagadnienie kształtowania kultury pedagogicznej dzieci.. Wybrane teorie pozwoliły nie tylko na spojrzenie na problemowe zjawiska z innej, wielopłaszczyznowej perspektywy, ale zaświadczać o świadomości Autorki, iż zamykanie się w jednej perspektywie poznawczej w obszarze nauk społecznych nie służy pełnemu poznaniu.

W prowadzonych rozważaniach, uwzględniając podjętą tematykę zabrakło mi rozważań dotyczących podmiotowej grupy społecznej prowadzonych analiz, tzn. dzieci. Pożądane byłoby wprowadzenie rozważań dotyczących etapów rozwojowych dzieci w wieku przedszkolnym, ich możliwości poznawczych.

Realizowany przez Doktorantkę - w zadawalający sposób - nurt badań osadzony jest w perspektywie nauk społecznych, co wydaje się naturalną konsekwencją zważywszy na przedmiot i cel badań. Prowadzenie narracji we wspomnianej konwencji tematycznej jest uzasadnione nie tylko istotnością, skalą i konsekwencjami omawianego zjawiska, ale posiada również cel zorientowany na kreowanie świadomości społecznej, niezbędnej aktywności profilaktycznej oraz wymianę doświadczeń poszczególnych środowisk wychowawczych.

Podstawą teoretyczną badań własnych Uczyniła Autorka teorie Anny Roe, która w szczególny sposób prezentowała doświadczenia rodzinne z okresu dzieciństwa, to one stają się bazą w dalszych etapach edukacyjno-rozwojowych młodego pokolenia(s. 104-106).

Konceptualizacja badań i prowadzonej narracji jest poprawna i przejrzysta. Liczne *przejścia* pomiędzy krytyczną analiza literatury przedmiotu a własnym materiałem empirycznym (ankiety) dowodzą sprawności metodologicznej i konsekwencji w budowaniu całości obrazu badanej przestrzeni.

Doktorantka w stopniu satysfakcjonującym opanowała sztukę prowadzenia badań interdyscyplinarnych, potwierdzając jednocześnie zasadność i użyteczność praktyczną przyjęcia takiej (interdyscyplinarnej) formuły.

Tematyka (istotność) podjętych badań, jakże trafna i interesująca, oraz implikacje społeczno-praktyczne wobec teraźniejszości i przyszłości, dowodzi wrażliwości i umiejętności wsłuchiwania się w rzeczywistość społeczną.

*

Recenzowana praca składa się ze *Wstępu*, trzech rozdziałów zawierających odpowiednio kilka lub kilkanaście podrozdziałów. W zakończeniu odnajdujemy: *Wnioski z badań i rekomendacje* (s. 178-180). Uwzględniając inklinacje społeczne celowym i słusznym zabiegiem jest propozycja zamieszczenia *rekomendacji*, które nie tylko wzbogacają całość opracowania, ale prezentują/potwierdzają praktyczną stronę/użyteczność naukowych badań. W pracy zamieszczono również *Zakończenie* (s. 181-183) prezentujące finalne rozważania z prowadzonych badań. Opracowanie zamyka bibliografia, wykaz tabel, wykresów oraz rysunków, a także wzory narzędzi badawczych – kwestionariuszy ankiet.

Rozprawa stanowi studium diagnostyczno-społeczne poświęcone problematyce zjawiska wychowania w kulturze pracy dzieci w wieku przedszkolnym.

Przedmiotem badań są działania podejmowane przez rodziców i nauczycieli z przedszkoli z Hanoi prowadzące do kształtowania kultury pracy dzieci uczęszczających do przedszkoli.

Celem głównym było rozpoznanie działania na rzecz kształtowania kultury pracy dzieci w wieku przedszkolnym w dużym mieście wietnamskim Hanoi (s. 107).

Z celu ogólnego można wyprowadzić szereg celów operacyjnych – cel poznawczy, teoretyczny i praktyczny - co czyni w postępowaniu eksploracyjnym Autorka (s. 108). Prowadzone badania – jak już wspominałam – mają charakter interdyscyplinarny, Doktorantka prowadzi analizy w obszarze pedagogiki, socjologii, filozofii i psychologii.

Autorka opracowania starała się odpowiedzieć na szereg szczegółowych pytań badawczych (s. 109) wyprowadzonych z trzech zasadniczych problemów badawczych.

Zakres pierwszego problemu obejmuje postępowania rodziców w kształtowaniu kultury pracy, drugi odnosi się do działań podejmowanych w przedszkolach w przedmiotowym zakresie, trzeci odnosi się do wykorzystania literatury osobnej do kształtowania kultury pracy wśród dzieci w wieku przedszkolnym.

W przyjętej procedurze badawczej Doktorantka adekwatnie do celów i przedmiotu badań określiła problemy badawcze.

Przyjęta strategia badań ilościowo – jakościowych narzuca strukturę postępowania, zastosowania odpowiednich paradygmatów – w tym przypadku zastosowano paradygmat pozytywistyczny umożliwiający nawiązanie do przeżycia/doświadczenia warunkującego proces wychowania i socjalizacji.

Realizując badania empiryczne, Autorka adekwatnie do celu i przedmiotu badań dobrała metody, techniki i narzędzia badawcze. W postępowaniu eksploracyjnym posłużono się metodą sondażu diagnostycznego – wykorzystując technikę ankiety, skierowaną do nauczycieli oraz do rodziców. W opracowaniu zabrakło szerszego odniesienia do wykorzystanych narzędzi – ich opisu. Doktorantka nie wspomina w tym miejscu o metodzie indywidualnych przypadków i zastosowanym wywiadzie czy analizie dokumentów, które powinna przeprowadzić prezentując w opracowaniu indywidualny przypadek (s. 175-177). Cennym zabiegiem było z pewnością przeprowadzenie badań pilotażowych, których wyniki przyczyniły się do korekty narzędzi badawczych.

Na uwagę zasługuje bardzo dokładne przedstawienie terenu badań – stolicy Wietnamu, w różnych obszarach – demograficznym, gospodarczym, edukacyjnym i kulturowym.

W badaniach uczestniczyło 1100 osób, w tym 597 nauczycieli oraz 503 rodziców z kilku przedszkoli i szkół w Hanoi i na przedmieściach miasta.

Przyjęta procedura badawcza stanowi konfigurację badań ilościowych oraz jakościowych, co w naukach społecznych wydaje się być coraz bardziej pożądanym kierunkiem rozwoju postępowań badawczych zorientowanych na poznanie określonego wycinka rzeczywistości. W omawianym typie badań stosuje się różnorodne strategie analityczne. Doktorantka w swoim projekcie badawczym uwzględniła zarówno dokumenty, materiały wizualne w tym prace plastyczne, ankiety, testy, wyniki obserwacji, materiały informacyjno – instruktażowe.

Struktura opracowania zaproponowana przez jego Autorkę, jest logiczna i przejrzysta. Orientacja postępowania badawczego adekwatna do założeń metodologicznych. Analiza wyników badań pozostaje w ścisłym związku z określonymi problemami badawczymi. Wyniki badań prezentowane są w czytelnych tabelach, wykresach, zestawieniach. Prezentowana analiza i interpretacja eksploracji badawczych posiada zarówno charakter ilościowy jak i jakościowy, nawiązując jednocześnie do tez i wyników badań prezentowanych w części teoretycznej opracowania. Co istotne wnioski z badań uzasadnione wynikami mają wartość teoretyczną i praktyczną, co spełnia podstawowe założenia pedagogiki.

Uważna lektura rozdziału empirycznego (s. 118-177) potwierdza celowe wykorzystanie zgromadzonego materiału badawczego. W pewnych obszarach niedosyt budzą zbyt pobieżne analizy zgromadzonego materiału.

Niezwykle cennym poznawczo jest rozdział 3.3 *Kształtowanie kultury pracy w wietnamskich przedszkolach*, który ukazuje zaangażowanie nauczycieli w pracy przedszkolnej w kształtowaniu kultury pracy. Wnikliwa charakterystyka środowiska przedszkolnego, pozwala w istotnym stopniu określić uwarunkowania i możliwości realizowania badanego obszaru..

Wyraźne zaakcentowanie miejsca akcji, fizycznego umiejscowienia analizowanego problemu – tereny miejskie zarysowanie kontekstów społeczno-kulturowych, potraktowanie przestrzeni miejskiej jako zintegrowanej całości etnograficznej stworzyło – w moim odczuciu – możliwości pełniejszej diagnozy, a tym samym definiowania i realizacji skuteczniejszych form i metod pracy w przedmiotowej kwestii.

Interesującą poznawczo kwestią pozostają też wyniki badań własnych dotyczących udziału rodziców w kształtowaniu kultury pracy. Liczne przykłady wnoszą, że gros rodziców jest świadomych przedmiotowych działań i je realizują, chociaż w różnym zakresie. Pewnym niedosytem było dla mnie zaniechanie przedstawienia współpracy nauczycieli i rodziców w zakresie kształtowania kultury pracy, czy takie działania mają miejsca w przedszkolu, jaki charakter przyjmują, jak często są praktykowane? Współprac tych dwóch środowisk wychowawczych z pewnością podniosłaby jakość podejmowanych działań.

Przyjęta procedura badawcza, zastosowane metody, techniki oraz logika i konsekwencja wykorzystania materiału badawczego umożliwiła Doktorantce udaną próbę „uporządkowania” diagnozowanej przestrzeni społecznej, wycinka, ale jakże ważnego w całokształcie życia dzieci.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział ukazujący wykorzystanie literatury dziecięcej w kształtowaniu kultury pracy. To właściwy kierunek myślenia i zwrócenia uwagi, że sztuka, w tym literatura może spełniać funkcje edukacyjne. Materiał dobrze ilustrują rysunki z poszczególnych książek. To znaczący materiał poznawczy dla dzieci.

Na s. 167, (*Rola i znaczenie edukacji zawodowej dzieci w wieku przedszkolnym*) znajduje się zapis, który nie wiadomo czy ma być śródtytułem poprzedniego podrozdziału, czy to nowy podrozdział, tym bardziej, że nie ma go w spisie treści.

Wartość poznawczą ma z pewnością przywołany w końcowej części opracowania przypadek indywidualny. Szkoda, że Doktorantka nie wspomniała o nim w części metodologicznej.

Na wysoką ocenę zasługują również narzędzia badawcze samodzielnie skonstruowane dla potrzeb prowadzonych analiz, (Aneks).

Nie wnosząc zasadniczych uwag krytycznych względem opracowania, poza wcześniej wspomnianymi kwestiami oraz nielicznymi błędami natury drukarsko-edytorskiej, pragnę zauważyć, że opracowanie spełnia wymogi formalne stawiane tego typu opracowaniom.

Reasumując, przedstawiona do oceny dysertacja została poprawnie przygotowana pod względem merytorycznym, metodologicznym oraz edytorskim, prezentuje znaczącą wartość poznawczą. Niewątpliwie stanowi znaczący wkład w rozwój pedagogiki/pedagogiki pracy jako dyscypliny naukowej. Struktura oraz prezentowane treści potwierdzają wiedzę interdyscyplinarną, w zakresie nauk społecznych, reprezentowaną przez Autorkę. Ponadto opracowanie cechują walory poznawcze, tak istotne w kontekście prakseologicznym.

Ujmując wyniki badań Doktorantki oraz badań innych naukowców wydaje się, że zorientowanie uwagi społecznej – rodziców, nauczycieli, osób odpowiedzialnych za proces wychowania młodego pokolenia – na zagadnienie kształcenia w zakresie kultury pracy w każdej formie winno stać się współcześnie nie tylko elementem wszelkich koncepcji pedagogicznych/nauk społecznych, ale powinno być stałym elementem procesu wychowania, zwłaszcza, co potwierdzają wyniki badań Autorki dysertacji.

Gdyby Doktorantka zechciała opublikować fragmenty opracowania w formie artykułów – na co przedstawione mi do oceny opracowanie w pełni zasługuje, sugerowałabym, w rozdziale metodologicznym szersze omówienie *analizy treści i narzędzi badawczych*, tym bardziej, że Autorka w kilku rozdziałach swojej pracy prowadzi krytyczną analizę literatury przedmiotu, w syntetyczny sposób ujmując treści w formie cytatów, sądów czy myśli autorów dokonując ich interpretacji. Ponadto owa analiza staje się swoistą płaszczyzną odniesienia i prezentacji wyników własnych postępowania empirycznych. Po wtóre, przygotowując opracowanie dla szerszej grupy odbiorców może warto poszerzyć ten zakres tematyczny, który w moim odczuciu jest zbyt marginalny – kategoria dzieci i ich rozwój, a co mogłoby przyczynić się do głębszego zrozumienia istoty prezentowanej problematyki.

*

W konkluzji stwierdzam, że podział treści jak i struktura formalna ocenianej dysertacji odpowiada wymogom stawianym pracom naukowym. Sformułowany przez Panią mgr Nguyen Nhu Ngoc problem badawczy został samodzielnie opracowany w sposób satysfakcjonujący, merytoryczny i poprawny metodologicznie.

Dysertacja stanowi oryginalne opracowanie, o implikacjach/walorach społeczno-praktycznych (aplikacyjnych).

Doktorantka spełnia zatem wszelkie warunki określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku, wraz z uzupełnieniami zawartymi w Ustawie z dnia 27 lipca 2005 roku w Prawie o Szkolnictwie Wyższym.

Opowiadam się za przyjęciem dysertacji oraz dopuszczeniem Kandydatki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Teresa Willy